

NMT 1961

Noen refleksjoner omkring utdannelse og trening — —

den til et aktivum for avdelingen og ikke til en klamp om foten. Skal vi få disse menneskene til å yte noe, er det nødvendig allerede fra starten av å gi dem spesiell behandling og en egen igangsetter. Vi kan vel si at denne gruppens innstilling til Forsvaret, deres holdning og opptreden, gir et barometer på avdelingens «esprit de corps».

Grunnen til at jeg har nevnt disse tre gruppene er at vi finner dem representert i en hvilken som helst tropp og i et hvilket som helst kompani, og at de for avdelingssjefen representerer et praktisk problem. Skal vi oppnå tilfredsstillende resultater, må karene motiveres og gis igangsettere som passer hver enkelt av dem. Men for å kunne klare dette, er forutsetningen at befalet kjenner sine elever.

Dette oppnår vi ikke gjennom «spøsemaskinsystemet».

Ved våre skole- og øvingsavdelinger, da kanskje særlig ved spesialvåpnene der «vingsystemet» er mest utbygd, legges hovedvekten på spesialutdannelsen, mens selve almenutdannelsen mer eller mindre neglisjeres.

Det heter i utdanningsdirektivene at ved øvingsavdelingene skal soldatene bl. a. lære så mye av almenmilitære disipliner at de settes i stand til å kunne forsvare seg med sitt våpen. Dette tror jeg ikke soldatene fullt ut kan, ihvertfall ikke i spesialvåpnene, etter de fire månedene de har tilbrakt ved en øvingsavdeling.

Avdelinger, som er særdeles flinke i bilkjøring, kjøretøyreparasjoner, sambandstjeneste, eller i splitting av proviant, men som er lite tilfredsstillende når det gjelder fysisk trening, skyting, marsj og spredt orden, er dårlige avdelinger. Den avdeling som er jevn i alle disipliner, selv om den ikke kan vise til toppresultater i noen spesiell disiplin, er derimot en tilfredsstillende avdeling.

Kpsjefen må derfor, i samsvar med progresjonen og sitt personlige kjennskap til avdelingen, legge en passende vekt på alle disipliner i forhold til deres betydning for det endelige resultat.

Hvordan Finland ble med i krigen mot Sovjet juni 1941

Av forskningsstipendiat Sverre Hartmann

(Fortsatt fra forr. nr.)

Det ytre skifte i forholdet mellom Finland og Tyskland og dermed også i forholdet mellom Tyskland og Sovjet, sett med finske øyne, skjedde den 18. august 1940 med oberstløytnant Veltjens besøk i Helsingfors. Rent umiddelbart kunne hans misjon tolkes som en viktig etappe i Hitlers angrepsplaner mot øst. Men det var likevel ikke her tyngdepunktet lå. Veltjens oppdrag var ikke et ledd i forberedelsene av felttoget mot Sovjet, men i Hitlers improviserte aksjon for å forebygge ny russisk pågang på Finland. Reisen må ses i nøye sammenheng med de mange andre defensive tiltak Hitler traff i midten av august, som følge av de urovekkende meldinger om en omfattende russisk sammentrekning av panserstyrker foran den finsk-russiske grensen. En tydelig markering av alvoret i situasjonen kommer tilsyne i statssekretær von Weizsäckers notat av 10. august 1940. Han har da nettopp hatt besøk av kommandør Bürkner, sjefen for avdeling utland i admiral Canaris' Amt Ausland/Abwehr og sambandsoffiseren mellom Abwehr og sjefen for overkommandoen, generalfeltmarskalk Keitel. På vegne av Keitel hadde Bürkner oppsøkt direktøren for utenriksministeriet og gjort oppmerksom på faren for en ny finsk-russisk krig. Rapportene om de russiske troppaforflytninger tydet på en slik utvikling i aller nærmeste fremtid. Og det ville bety avgjørende forstyrrelser i leveransene av råstoffer fra Finland. Det var særlig nikkelen man siktet til. Generalfeltmarskalk Keitel ville derfor foreslå at utenriksministeriet lot sin ambassadør si Moskva «ein hämmendes Wort» under uttrykkelig henvisning til de tyske økonomiske og industrielle interesser.

Direktøren, von Weizsäcker, lovet å forelegge saken for utenriksministeren. Men han uttalte som sin personlige oppfatning at man i høyden kunne be Moskva-ambassadøren ved passende

102721

Hvordan Finland ble med i krigen mot Sovjet juni 1941

anledning å spørre russere om det utviklet seg noe nytt i forholdet til Finland.

Denne negative holdning var lite tilfredsstillende for overkommandoen, som anså situasjonen for kritisk. Tre dager senere, samme morgen som Hitler vendte tilbake fra sitt opphold på Berghof, forelå den telegrafiske innberetning fra militærattasjéen i Stockholm om varslene fra sjefen for etterretningsavdelingen i den svenske forsvarsstaben. Dermed tok Hitler selv hånd i hanke. I tillegg til omplasingen av troppene fra Trøndelag til Nord-Norge, ga Hitler sjefen for flyvåpnet, generalfeltmarskalk Göring, i oppdrag å sørge for en ekstraordinær kontakt til den finske utenriksminister, dels for å stive opp den finske moralske front overfor Sovjet, dels for å få anledning til å sende tyske troppeforsterkninger til Nord-Norge via Finland, noe som forutsattes å ha en gunstig virkning på eventuell russisk pågangslust. Under en konferanse den 16. august mottok oberstløytnant Veltjens sine instruksjoner fra Göring.

At Veltjens reise og forhandlinger i annen runde ble en viktig etappe til den tysk-finske tilnærming, er en sak for seg. Det kan til og med være at man i Berlin bevisst innkalkulerte disse mere langsiktige muligheter. Men avgjørende var disse overveielser ihvertfall ikke.

I fortsettelsen kom det diplomatiske spill mellom Finland og Tyskland ikke til å bli besørget av diplomatene, men av de militære og handelspolitiske særutsendinger. Den finske regjering og feltmarskalk Mannerheim var engstelig for nye russiske krav og kanskje et nytt angrep. Derfor ønsket man best mulig kontakt med Tyskland for å kunne stå imot det russiske press, både politisk og eventuelt militært. Men finnene kjente overhodet ikke noe til Hitlers planer om et generaloppgjør med Sovjetsamveldet. På det tidspunkt oberstløytnant Veltjens ble sendt, var Hitler heller ikke blitt overbevist om hvilket militært potensial Finland rådde over, til tross for den katastrofale tappingen under Vinterkrigen. Først i annen halvpart av august mottok overkommandoen nye rapporter fra avdelingen for frem-

Hvordan Finland ble med i krigen mot Sovjet juni 1941

mede hærer som kunne påvise de finske militære muligheter. Hitler bestemte seg for å utbygge samarbeidet med Finland uten å utfordre russerne for sterkt. Det kunne være hensiktsmessig med tyske militære tiltak av en tvetydig karakter for å advare russerne mot å vise seg for ivrige overfor Finland. Men det var ikke heldig at finnene selv tok skritt som kunne provosere Sovjet. Derfor fikk også finnene det råd å velge en president som russerne kunne akseptere og å drive forhalingspolitikk i spørsmålet om nikkalkonsesjonen i Petsamo.

Sovjets press høsten 1939, Vinterkrigen, de nye kravene få uker etter Moskvafreden, den økende russiske interesse for finsk nikkel etter tyskernes okkupasjon av Nord-Norge og ikke minst oppmarsjen ved midten av august hadde i høy grad alarmert finnene. Det var derfor Sovjets politikk som kom til å føre dem stadig mer over mot Tyskland, uten at finnene var klar over at det samtidig foregikk en tysk tilnærming som ledd i en kombinert offensiv og defensiv strategi. Den fulle rekkevidde av de tyske overveielserne fikk den finske generalstab først klarhet over under drøftelsene med den tyske overkommando i Salzburg i slutten av mai 1941. Heller ikke da ble det ført formelle forhandlinger med sikte på et finsk-tysk våpenfelleskap. Den tyske overkommando opererte fremdeles med en kunstig problemstilling, med hypotetiske tilfelle. Men kamouflasjen var temmelig slitt. Og representantene for den finske generalstab, under ledelse av generalstabssjefen, Erik Heinrichs, kunne ikke være i synderlig tvil om den virkelige sammenheng, så meget mindre som tyskerne sendte oberst Buschenhagen fra armeoverkommandoen i Norge og oberst Kinzel fra avdeling fremmede hærer øst til fortsatte forhandlinger i Helsingfors i begynnelsen av juni. Hitler ville for all del bevare hemmeligheten om sin store angrepsplan. Finnene ønsket samarbeide ut fra andre forutsetninger. Men hadde tyskerne til hensikt å angripe, kunne Finland ikke holde seg utenfor. Finnene la den største vekt på å unngå en politisk forpliktelse. Derfor passet det dem godt at tyskerne tviholdt på sin kamouflasje, selv lenge etter at det måtte være

temmelig tydelig hva kontakten tok sikte på. Tyskerne kunne ikke presse frem noen politisk forpliktende avtale så lenge de ikke selv rykket ut med språket. Ikke desto mindre tok finske ansvarlige politiske instanser standpunkt. Men de lot resultatene av sine avgjørelser segle under generalstabens flagg.

I tiden august 1940—mai 1941 var det blitt satt igang en rekke uklare og halvklare handelspolitiske og militære tiltak, våpenleveranser og transittering av tropper. Man hadde mobilisert en mengde muligheter. Hva disse skulle komme til å resultere i, hvorvidt det bare ville bli jonglert i dette mellomstadium, var det ikke godt å vite for de finske myndigheter. Men alle grader av tysk-finsk samarbeide lå latent, like til en felles militær opptreden mot Sovjet.

De militære etappene startet fra finsk side med general Paavo Talvelas besøk i Berlin i midten av desember 1940. Han kom dit ned for å fortsette de forhandlinger som oberstløytnant Veltjens hadde ført på vegne av Göring, senest under sin annen reise den 23. november. Utenriksminister Molotovs besøk i Berlin den 10.—13. november hadde skapt stor usikkerhet i finske kretser. Man var engstelig for at Hitler hadde måttet imøtekomme russerne i det finske spørsmål for å oppnå innrømmelser av større betydning for krigføringen og den aktuelle situasjon. Da forhandlingene med Molotov ikke førte frem, men tvertimot utløste den endelige beslutning om å slå til i øst, ble det av den største betydning å binde Finland helt til seg uten å eksponere samarbeidet for sterkt. For sterkt, for Hitler hadde påny av Molotovs egen munn og snart etter av Stalins egen penn fått bekreftet sin sterke mistanke. Finland sto på første prioritet. Russerne hadde ikke tenkt å avskrive de konsesjoner von Ribbentrop underskrev på ved avtalen i Moskva den 23. august 1939. Finland var Sovjets interessesfære og Stalin hadde lignende planer som med Randstatene.

På sin annen reise til Helsingfors fikk derfor Veltjens bemyndigelse til å tale mer åpent ut. Under Molotovs besøk i Berlin var det ikke blitt truffet noen bestemmelse som gjorde

det nødvendig for finnene å vise noen «unødvendig ettergivenhet» under sine egne forhandlinger med russerne. I den foreliggende situasjon anså Tyskland komplikasjoner i Finland og Østersjøområdet som uønsket. Og i et direktiv av 29. november fikk den tyske sendemannen i Helsingfors beskjed om å benytte de samme oppmuntrende ord i sine samtaler med medlemmer av den finske regjering. Berlin gikk ut fra at den russiske regjering ville huske på Tysklands holdning og innstilling i sitt fremtidige forhold til Finland. Og under en samtale med Sven Hedin den 5. desember lot Hitler det skinne helt tydelig igjenom hvordan forhandlingene med Molotov var forløpt. Tyskland ville ikke tåle nye militære forviklinger i Finland. Molotov hadde tatt det til etterretning, sa Hitler. Sven Hedin måtte bare informere den svenske konge om denne meget fortrolige meddelelse. Men det fantes nok kanaler som brakte opplysningene på noen timer til Helsingfors. Og det var selvfølgelig Hitlers virkelige hensikt å markere «indiskresjonens» fortrolige karakter.

Veltjens besøk hadde åpnet nye perspektiver. Og det var på denne bakgrunn general Talvela førte sine diskusjoner i Berlin, både med Herman Göring og med generaloberst Halder, generalstabssjefen for hæren. Halder ville gjerne vite hvorvidt finnene kunne foreta en kamuflert eller helt stille mobilisering. Talvela besvarte ikke spørsmålet. Det gjorde derimot den finske generalstabssjefen da han ved månedsskiftet januar/februar 1941 var i Zossen utenfor Berlin for å holde foredrag for tyske stabsoffiserer om de finske militære erfaringer fra Vinterkrigen.

Et par uker for general Heinrichs besøk hadde russerne fornyet sine krav på nikkelskonsesjonen i Petsamo. De hadde truet med å få istand en ordning ved bruk av sterkere midler dersom finnene ikke nu gikk med på en avtale. Tyskerne var høyst tvilrådige om hvordan de skulle gripe saken an. Finnene førte forhalingspolitikk. Russerne ble rasende og henimot slutten av januar stanset Sovjet eksporten på Finland. Men noe åpent brudd førte heller ikke dette til.

Derimot ledet den finsk-russiske striden om nikkelen til en stadig sterkere tilnærming mellom de tyske og finske militære. Og det var avbrytelsen av Sovjets eksport som dannet en del av bakgrunnen for den finske generalstabssjefen, general Heinrichs besøk i Berlin. Temaet for foredraget ga mer enn et fingerpek.

Etter foredraget hadde oberst Erich Buschenhagen, stabssjefen hos von Falkenhorst, inngående samtaler med den finske gjesten. Det var den første kontakten dem imellom.

I annen halvpart av februar fikk oberst Buschenhagen i oppdrag av den strategiske planleggingsstab (generaloberst Jodl) å reise til Finland for å føle seg frem hos finnene og fastslå hvordan de ville forholde seg til en felles aksjon mot Sovjet-samveldet foruten å skaffe seg selv et praktisk overblikk over situasjonen. På den annen side måtte han, forteller Buschenhagen under en del samtaler forfatteren hadde med ham i 1957, for all del unngå å prisgi den samme hensikt. Det selvmotsigende i instruksene kunne Buschenhagen best belyse ved å sitere et gammelt tysk ordtak: «Wasch mir den Pelz und mach mich nicht nass». Vask pelsen og gjør meg ikke våt.

Buschenhagen reiste så i annen halvdel av februar til Finland hvor han i Helsingfors ble mottatt av generalstabssjefen Heinrichs. Sammen med sjefen for operasjonsavdelingen, oberst Topela, reiste han rundt i Finland for å skaffe seg en oversikt over den militærgeografiske situasjon, strategiske spørsmål, operative muligheter osv.

Både under denne reisen og sine senere besøk i Finland for felttoget den 22. juni 1941 konfererte Buschenhagen utelukkende med finske offiserer. Ved siden av Heinrichs oppsøkte han også feltmarskalk Mannerheim. Her opptrådte Buschenhagen ifølge sin egen fremstilling, ytterst nøytralt, som en tysk offiser som bare skulle lære land og folk å kjenne samt gå på bjørnejakt! Ikke i noe tilfelle førte han forhandlinger med finske politikere, understreket Buschenhagen. Og det stemmer med de samtidige skriftlige kilder.

Men allerede før oberst Buschenhagens reise var forbindelsen blitt adskillig utbygd. Den 11. februar hadde finnene gjennom sin sendemann Kiivimäki i Berlin lagt frem en storstilet plan for tyskerne. Den gikk ut på å forlenge Ishavsveien over Ivalo—Enare—Kaamanen til et punkt ved den finsk/norske grensen som pekte like mot Karasjok. Planen ble levert understatssekretær Woermann i utenriksministeriet. Prosjektet skulle koste 90 millioner finske mark. Det oversteg de finske finansieringsmuligheter. Derfor utba man seg tysk støtte. Saken hastet, het det i den finske ekspedisjonen. Også dette var selvfølgelig et finsk utspill for å styrke stillingen overfor Sovjet og legge til rette forutsetningene for et finsk/tysk samarbeide i hvert fall i forhold til det tyskokkuperte Norge. Den interesse den tyske overkommando hadde vist og det hemmelige samarbeide som var blitt etablert fra månedskiftet juni—juli 1940 vedrørende nikkelen, ga finnene et berettiget håp om å få istand en utvidet militær-politisk samarbeidsbasis.

Ifølge et notat av 14. februar 1941 var stabssjefen for det tyske flyvåpen, general Seidel kommet på besøk til Finland. Seidel, som hittil hadde hatt ansvaret for våpenleveransen, ble ledsaget av generalene Heinrichs og Talvela på en reise bl. a. til Suomisalmi og Rovaniemi. Besøket var muligens den første reaksjon på det finske forslag av 11. s.m.

Den 4. mars, samme dag som oberst Buschenhagen forlot Helsingfors etter avsluttet inspeksjonsreise, inntrådte en hendelse i Lofoten som kom til å få store konsekvenser. På toget gjennom Sverige fikk Buschenhagen se de store overskrifter i avisene om den britiske landgangen ved Svolvær. Ikke før var han kommet tilbake til armeoverkommandoens hovedkvarter i Oslo før det innløp ordre fra generaloberst Jodl til von Falkenhorst, Buschenhagen og generaladmiral Boehm om å møte til konferanse. Under møtet hos Hitler i Berchtesgaden den 8. mars redegjorde oberst Buschenhagen for de informasjonen han hadde innhentet i Finland og gikk utførlig inn på de vanskeligheter som ville være forbundet med en fremrykning mot Murmansk.

Hvordan Finland ble med i krigen mot Sovjet juni 1941

Russerne hadde korte sambandslinjer og tyskerne svake sambandslinjer på den over 500 km. lange Ishavsvei. Mens det for russerne ville ta ett eller to døgn å kaste frem en ny divisjon, trengte tyskerne tre uker for å få frem tilsvarende forsterkninger. Buschenhagen konkluderte med å gjengi sine finske kollegers oppfatning. En slik plan var ugjennomførbar, umulig. Da Hitler hørte dette ordet, slo han rasende knyttneven i bordet: «Nicht möglich — nicht möglich. Das lassen Sie meine Sorge sein».

Generalfeltmarskalk Keitel sto et stykke borte og la fingeren forsiktig mot munnen for å betyde den ytterste forsiktighet. Der var ikke opportunt å komme med ytterligere kommentarer eller tilføyelser. Foredraget var endt.

Så kom talen på Svolvær. Hitler var rasende — ganske særlig på marinen, kanskje i første rekke etter kontroversen mellom Admiral Norwegen og rikskommissær Terboven på grunn av kjøleskipet «Hamburg», som Terboven hadde skjenket Gauleiter Koch, og som ble tatt med av britene.

Både von Falkenhorst og Buschenhagen betraktet raidet som et nålestikk. Hitler så annerledes på situasjonen. Han vinket med en svensk avis og pekte på et foto i den: Det måtte ikke gjenta seg at britiske soldater fikk sette sin fot på norsk jord. Han ville ikke en gang til oppleve å se slike fotos i svenske aviser. Tysklands prestisje tålte ikke denslags. Derpå ga han ordre om en forsert utbygning av festningsverkene i Nord-Norge. 160 batterier var den kvøte Hitler ønsket ilsendt dit opp.

Armeoverkommandoen hadde lagt opp forsvaret ut fra det selvsagte synspunkt at det ikke lot seg gjøre å forsvare alle punkter på Norges veldige kystlinje. Det gjaldt å konsentrere seg om utvalgte sentrale avsnitt og sannsynlige landingssteder. Man kunne aldri hindre fienden i å få fotfeste, fremholder Buschenhagen. Noe annet var det videre forløp. Fienden kunne neppe få satt iland store styrker medmindre han disponerte over sentrale, noenlunde utbygde havner. Derfor var det for tyskerne om å gjøre å ha betydelige mobile reserver som kunne

Hvordan Finland ble med i krigen mot Sovjet juni 1941

kastes inn i motstøt og sette fienden på sjøen. Men Hitler ville ha et forsvar som tettet alle hull over hele kystlinjen. Men det var en militær umulighet. På grunn av dette sitt syn forlangte Hitler veldige utbygnings- og sikringstiltak, noe som etterhvert låste fast uhyre verdifulle krefter i Norge, både tropper og materiell, som kunne ha gjort en ganske annen nytte på andre frontavsnitt. Armeoverkommandoen nært så lenge Buschenhagen var i Norge, inntil februar 1942, ikke noen alvorlig engstelse for at britene ville gå iland.

Etter Buschenhagens redegjørelse hadde Hitler holdt en enetale på ca. en halv time. Med velvalgte, ofte likefremt besnærende formuleringer la Hitler frem sitt syn — hvorfor det av politiske, militære og krigsøkonomiske grunner var nødvendig å sikre seg Murmansk. Han henviste til hvordan britene og amerikanerne var gått iland der under intervensjonskrigen 1920/21.

Hitler ville ikke fravike sitt krav på en okkupasjon av Murmansk. Von Falkenhorsts stab ønsket å sette inn et konsentrert fremstøt mellom Ladogasjøen og Hvitehavet. Da kunne man operativt og strategisk slå to fluer i et smakk, avskjære Murmanskbanen og hindre Vestmaktene i å benytte Hvitehavet til å føre frem forsterkninger.

Men alle argumenter prelltet av. Hitler sto den 8. mars under inntrykket av det britiske raidet mot Svolvær. Den 15. februar hadde den tyske overkommando utferdiget ordre om å iverksette en rekke sikringstiltak i tilfelle britiske angrep mot Vest-Europa, både mot kontinentet og Norge, etter åpningen av felttoget mot Sovjetsamveldet. Desto sterkere virket meldingen om det britiske «strandhugget». Nu var det, ifølge Hitlers oppfatning, virkelig fare på ferde. Vestmaktene kom til å falle ham i ryggen og åpne omfattende operasjoner når han engasjerte seg i øst.

Disse farlige perspektiver økte betydningen av å ha sikre sambandslinjer gjennom Sverige. Den 18. desember 1940 hadde Hitler undertegnet det grunnleggende direktiv om felttoget mot Sovjet, direktiv nr. 21, operasjon Barbarossa. I planen het det

Hvordan Finland ble med i krigen mot Sovjet juni 1941

under punkt II (om sannsynlige allierte og deres oppgaver): Man kunne regne med muligheten av at svenske jernbaner og landeveier sto til disposisjon for de tyske tropper på nordavsnittet, altså på den finske fronten, senest fra det tidspunkt da operasjonen begynte. Under en konferanse hos Hitler den 3. februar 1941 kom han selv inn på dette spørsmålet. Svenskene ville nok gå med i krigen dersom man overlot dem Ålandsøyene!

Noen få uker senere fikk Hitler seg forelagt en melding som unektelig innbød til optimisme. Det ville ikke bli nødvendig å drive noen hestehandel med svenskene. Det var et iltelegram fra von Blücher, den tyske sendemann i Helsingfors, datert 28. februar:

«Militærattasjen hører i den finske generalstab, at den herværende svenske militærattasje er vendt tilbake fra generalstabskonferanser i Stockholm og har i fortrolighet meddelt vedkommende finske generalstabsoffiser følgende: Ifølge den svensk generalstabs oppfatning ville svensk territorium bli stilt til rådighet som basis for tyske tropper i tilfelle en finsk-tysk krig mot Russland. Dette gjaldt fremfor alt Gotland. Sverige ville ikke lide samme skjebne som Norge. Vær vennlig å underrette Hærens overkommando og Attacheavdelingen».

Det virker ikke sannsynlig at den svenske generalstaben skulle ha gått så langt. Og det dreier seg da heller ikke om en førstehånds svensk kilde, men om en tysk innberetning. Likevel er synspunktene ikke uten interesse. For innberetningen ble selvfølgelig av betydning for Hitlers samlede vurdering. Ifølge telegrammet var det ikke bare spørsmål om adgang til å transittere tropper, men om å ta skrittet fullt ut og åpne svensk territorium som basis for det tyske angrepet. Man skulle foretrekke å slippe tyskerne inn frivillig og der ved redusere risikoen for å bli okkupert, som Norge. Bak det hele lå naturligvis, forutsatt at informasjonene var korrekte, selve grunntanken i svensk utenrikspolitikk og svenske militære overveielser, nemlig

Hvordan Finland ble med i krigen mot Sovjet juni 1941

å beskytte Finnlands selvstendighet og bevare nabostaten som buffer mot øst.

Hadde tyskerne ikke hatt andre rapporter, kunne de kanskje ha trodd dette virkelig var regjeringens syn. For det var slett ikke generalstabens sak å ta et selvstendig standpunkt til slike spørsmål. Så lovende var imidlertid ikke erfaringene med svenske politikere. Pressen var stort sett antitysk, ofte uforskammet i tonen. Sjefen for det tyske utenriksministeriums nordiske avdeling ga etter von Ribbentrops ordre den svenske legasjonsråden i Berlin en ordentlig «oppstrammer». Ja, han telefonerte dagen etter, den 4. mars, til den tyske sendemann i Stockholm og fortalte ham uten omsvøp og innpakning av ordene om samtalen med den svenske legasjonsråden dagen før. Og det skjedde med en bestemt hensikt og baktanke. Den svenske regjeringsorganer kom forhåpentlig til å avlytte samtalen!

Men samme dagen gikk britene i land i Svolvær. Sjefen for operasjonsavdelingen i armeoverkommandoen i Norge fikk pålegg om å utarbeide en «teoretisk studie» om hvilke muligheter man hadde for å gjøre svenskene myke og medgjørliche innstillet på å tillate transittering av tropper, dersom de politiske forhandlinger ikke skulle føre frem. Resultatet var negativt. De disponible krefter og tiden tatt i betraktning kunne arméoverkommandoen ikke regne med å løse problemet ved et militært trykk.

Spørsmålet om transittering måtte løses på det politiske plan. Den 19. mars gjorde ambassadør Ritter, Ribbentrops fullmektigede for krigføringen, en streng, fortrolig notat om «Forhandlingene med Sverige om transittering av troppeforsterkninger». Planen gikk ut på å sette inn tre tyske divisjoner på den venstre finske floyen. Av dem skulle to divisjoner plasseres mellom Hvitehavet og Ladoga. Og det var disse to divisjoner forhandlingene dreiet seg om, skrev Ritter. En ny divisjon skulle komme direkte fra Tyskland, de øvrige transporteres fra Syd-Norge. Begge disse divisjoner måtte sendes på svenske jernbaner til området nord for den Botniske bukt. Og for å kamu-

flere den sanne sammenheng hadde man følgende versjon til svenskene. De alpejegerdivisjoner som var stasjonert i Nord-Norge skulle avløses sjøveien for å settes inn annetsteds. Til gjengjeld ble to infanteridivisjoner sendt til Nord-Norge.

På denne tid var Østersjøen og den Botniske bukt ufremkommelig på grunn av isen. Derfor måtte saken ordnes med det samme. Fikk tyskerne ikke utnytte jernbanene gjennom Sverige, måtte hele opplegget endres. Følgelig sendte man minister Schnurre til Stockholm for å bearbeide svenskene. Men Sverige slapp i første runde unda med å transportere en divisjon, den såkalte divisjon Engelbrecht, på sine jernbaner. På grunn av utviklingen på Balkan og i Hellas ble Hitler nødt til å utsette felttoget mot Sovjet seks uker. I mellomtiden var den Botniske bukt blitt isfri.

På tysk hold vakte det adskillig uro da det viste seg hvor godt orientert svenskene var om de tyske planer. Svenske industrifolk og politikere regnet med et forestående angrep på Sovjet. Men de tyske forhandlere, minister Schnurre og militærattasjen general von Uthmann, måtte under ingen omstendigheter prisgi motivet for transitteringen av de tyske tropper fra Norge til Finland. Den 5. mai fremla militærattasjéen gjennom den tyske sendemann en telegrafisk forespørsel i Berlin. Uten «ein eindeutiges Herantragen» av at hensikten var å sette tropene inn i et kommende felttog mot Sovjet, ville det ikke være mulig å skaffe seg en klar svensk avgjørelse. Hitler var, likesålikt som i forholdet til finnene, villig til å gå inn på forslaget. Men det svenske utenriksdepartement satt på denne tid inne med verdifulle opplysninger om det forestående tyske felttoget, takket være i første rekke de rapporter som Carl Herslov, sjefen for Svenska Tändstickbolagets datterforetagende i Polen, hadde kunnet levere kabinettsskretær Bohemann. Herslov var tidligere svensk generalstabsoffiser, hadde vært militærattasje både i Moskva og Berlin, og var nu bosatt i Warszawa. Gjennom svenske kanaler har derfor også finnene kunnet motta viktige informasjon, ikke minst gjennom oberst Adlerkreuz, sjefen for et-

terretningsavdelingen i forsvarsstaben i Stockholm og forhenstående militærattasje i Helsingfors. Den finske generalstab var våren 1941, til tross for tyskernes forsøk på å tåkelegge sine hensikter ved hypotetiske talemåter, neppe i syndelig tvil om sammenhengen.

Omkring pinsetider var oberst Buschenhagen for annen gang i Finland og konfererte bl. a. med generalstabssjefen, general Heinrichs. Allerede under deres første samtale i Zossen ved Berlin var Buschenhagen overbevist om at den finske generalstabssjef handlet i forståelse med sin regjering. Under de senere diskusjoner ga imidlertid Heinrichs alltid uttrykk for sterke reservasjoner. Det var i strid med den finske forfatning å delta i en angrepskrig. Det var derfor helt usannsynlig at den finske regjering ville innlate seg på et sådant skritt. Buschenhagen syntes det var et overordentlig vanskelig balansespill. Han var fullt klar over det finske dilemma. Og det var for ham som tysk forhandler pinlig å tenke på hvordan Tyskland hadde latt finnene i stikken under Vinterkrigen. Etter Buschenhagens annen inspeksjonsreise var den kamuflerende fernissen blitt temmelig tynnslikt. Og da den finske generalstabssjefen med enkelte av sine nærmeste medarbeidere kom til Salzburg, etter minister Schnurres besøk i Helsingfors, ble den enda mer avskrapet. Det gikk mot krig, selv om forhandlingene fremdeles ble ført etter den gamle formål, og selv om begge parter hadde en interesse av å virke ubundet av de ord som falt. I det hele kan Buschenhagens sitat av det gamle ordtket: Vask pelsen, og gjør meg ikke våt, stå som et megetsigende motto over alle diskusjonene. Kluten var fuktig, men det dryppet ikke akkurat av den.

Den 25. mai begynte den tre dagers konferanse mellom de finske militære og de tyske militære sjefene, bl. a. generaloberst Jodl, sjef for den strategiske planleggingsstab og Hitlers nærmeste rådgiver, foruten generalstabssjefen for Hæren, general Franz Halder, oberstløytnant von Lossberg, hærens representant i den strategiske planleggingsstab og oberst Buschenhagen.

Hvordan Finland ble med i krigen mot Sovjet juni 1941

Ifølge Lossberg ble medlemmene av den finske generalstab utgitt som tyrkere under sitt besøk i Salzburg.

Det var Jodl som åpnet møtene. Han karakteriserte det ev. kommende angrep som en preventiv aksjon. Tyskland hadde en vennskapsavtale med Sovjet som var økonomisk fordelaktig. Men russerne hadde, uten å være blitt provosert til det, samlet betydelige tropestyrker langs Tysklands grenser. Tyskerne var derfor tvunget til å sette i verk mottiltak, sa Jodl. Man hadde imidlertid til hensikt å skaffe klarhet i situasjonen gjennom diplomatiske kanaler. Men lyktes det ikke å få sanert situasjonen, ville det bli uomgjengelig nødvendig med et militært oppgjør. Og tyskerne ville ikke la russerne få anledning til å velge tidspunktet. Etter alt å dømme ville Sovjets motstand først bryte sammen i nord. Det ville bli finnens oppgave å binde de russiske styrker ved Ladogasjøen.

Under konferansen neste dag ba generaloberst Halder finnene å ha rede sterke tropestyrker som kunne settes inn øst eller vest for Ladogasjøen. Det finske angrep ville komme til å starte ca. 14 dager etter at tyskerne hadde åpnet felttoget. Noen avgjørelse på hvor finnens eventuelle hovedstøt skulle settes inn og når mobilisering skulle finne sted, ble ikke truffet i Salzburg. Den finske delegasjonen hadde ikke myndighet til å treffe bindende avtaler, sa general Heinrichs. Men delegasjonens drøftelser viste dog hvor Finland sto. Forhandlingene ble utsatt til 3. juni og skulle fortsette i Helsingfors.

I sin biografi over feltmarskalk Mannerheim har general Heinrichs dratt til felts mot den fremstilling generalmajor von Lossberg har gitt av Salzburgmøtet i sin bok «Im Wehrmachtführungsstab». I «Mannerheimgestalten», bind II, side 237 hevder Heinrichs at von Lossberg «har givit en radikal osannfærdig framstilling av de finske delegaternas attityd i Salzburg». Heinrich fremholder hvordan Jodl, ifølge Lossberg, skal ha nevnt den rolle tyskerne hadde «reservert» for finnene innen rammen av totalplanen. Med en viss forferdelse gjentar Heinrichs ordet reservert og tilføyer at finnene, ifølge den sam-

Hvordan Finland ble med i krigen mot Sovjet juni 1941

me fremstilling, skulle ha «samtykket i huvudsak i enlighet med sin regjerings utfästelse». Men sannheten så annerledes ut. I virkeligheten benytter von Lossberg (s. 114) ikke uttrykket reservert. Han bruker ordet «zugesagt», tiltenkt. Og det innebærer ikke noen antydning om at finnene har medvirket tidligere. Heller ikke det annet sitat fra Lossbergs bok er riktig oversatt. Lossberg skriver nemlig: «Die Finnen stimmten ihnen vorbehaltlich des Einverständnisses ihrer Regierung im groszen zu». Det var m.a.o. ikke i enighet og i overensstemmelse med et tilsagn fra den finske regjering, men med det forbehold at regjeringen samtykket, nokså nøyaktig det motsatte. Følgelig er det ingen uoverensstemmelse mellom von Lossbergs fremstilling og den finske generalstabssjefens oppfatning. Det er språket som har spilt general Heinrichs et puss.

Etter at partene hadde fått avstemt sine synspunkter så noenlunde, kom en tysk delegasjon til Finland den 3. juni. Det var foruten oberst Buschenhagen, oberst Kinzel, sjefen for avdeling Fremmede hærer Øst i hærens generalstab, den analyserende instans mellom etterretningsavdelingen og de operative staber. Finnene godtok de tyske forslag av mai. De finske hovedstyrker skulle være samlet slik at de kunne slå til øst eller vest for Ladogasjøen på fem dagers varsel.

Den 14. juni sanksjonerte president Ryti og den finske utenrikskomiteen de avtaler generalstaben hadde inngått. I dagene som fulgte formidlet feltmarskalk Mannerheim, via sin generalstabs-sjef, det finske ønske om å unngå et åpent utspill overfor Sovjet. Det ble begrunnet med hensynet til folkeopinionen, både folket i sin alminnlighet og folkets kårne. Selv om dette innenrikspolitiske hensyn spilte en stor rolle, var det kanskje like viktig å unngå et eklatant brudd på vilkårene i Moskvafreden. Men det var ikke nødvendig å presisere dette overfor tyskerne. De innenrikspolitiske momentene hadde tilstrekkelig vekt.

Hvordan situasjonen fortonet seg en uke før angrepet fant sted, har vi et interessant vitnesbyrd om i ambassadør Ritters notat av 16. juni 1941 til orientering for utenriksminister von

Hvordan Finland ble med i krigen mot Sovjet juni 1941

Ribbentrop, statssekretær von Weizsäcker og minister Schnurre. Generaloberst Jodl hadde to dager tidligere, den 14. juni, meddelt ham følgende: Den finske generalstab hadde

1. meddelt oberst (von) Buschenhagen (sambandsstab Norge) at den finske generalstab var nødt til å treffe en avgjørelse om hvorvidt den internt skulle la gå ut ordre om en kamouflert mobilisering. (Eine getarnte Mobilmachung).
2. rettet det spørsmål til ham (Buschenhagen) om det meddelte utsagn også gjaldt for Finland i tilfelle alternativ 2, slik at de nylig meddelte territoriale ønskemål ville bli oppfylt.

Den finske generalstab ba om svar innen den 15. om middagen. Hitler hadde bemyndiget Buschenhagen til å meddele følgende til den finske generalstab: Man kunne regne sikkert (fest) med første alternativ (d.v.s. krig). Noe tidspunkt ble ikke nevnt.

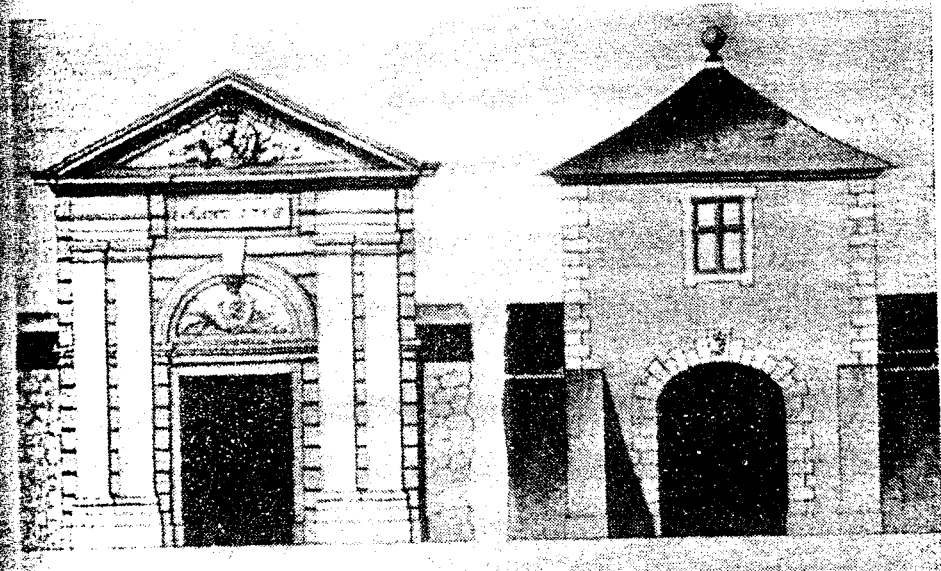
Det fremgår at den finske generalstaben ønsket å få sikker beskjed om hvorvidt det ville bli krig eller fred. Det annet punkt frembyr noen fortolkningstvil. Tenkte finnene seg situasjonen ved forhandlinger etter et tysk politisk press eller som følge av kortvarige tyske operasjoner med russisk våpenstillstand til følge? I hvertfall ville finnene forvise seg om at deres territoriale interesser ble tilgodesett i det ene som det annet tilfelle uten hensyn til om det kom til å skje militære erobringer. Det forelå ifølge disse dokumenter ikke noen formelig avtale. De militære instanser handlet i forståelse med hverandre og overflødiggjorde en forpliktende kontakt direkte mellom de to lands regjeringer.

Akershus' gamle Løveport

Av John Frey

En av byens største severdigheter for 200 år siden var «Løveporten» på Akershus, som folk dengang syntes var et underverk av stil og pryd.

Da kong Frederik V kom til Christiania 3dje juni 1749 var Akershus slott under reparasjon, så han tok først inn hos general Hausmann i den senere Mangelsgården. Men det regnet uavlatelig under kongebesøket, og Vaterland — som (iflg. biskop Erik Pontoppidans bemerkning) «i de regneagige Dage svarede dobbelt til sit Navn» — ble etter en våt uke betraktet som et ukonvenabelt sted for en konge å oppholde seg på, så Høystsamme flyttet til feltmarskalk Arnolds gård i Prinsensgate (senere Finansdept.ets). Kong Frederik var en populær og festglad

Frontispisen ut mot byen — baksiden inn mot festningen.